

citát čísla

Pokusme se uslyšet ta slova poprvé.

Pavel Klusák
v knize *Suchý a Šlitr: Semafor 1959–1969*
citován v recenzi
Aleše Palána

Salon

PŘÍLOHA PŘÁVA

1413

ČTVRTEK 23. LEDNA 2025

Biolog a filosof Stanislav Komárek:

Zdá se, že Západ už je svobody sytý

Tereza Šimůnková

„Hlavní nebezpečí na nás nečíhá ve virových kapsulách, ale v lidských duších včetně té naší vlastní,“ říká **Stanislav Komárek** (66). Pod názvem *Stíny v našich duších: Kronika virového šílení* mu v nakladatelství Academia před nedávnem vyšel třetí, závěrečný díl *Memoárů*. Nabízí širavý audit doby, již autor považuje za sklíčující periodu našich dějin.

■ Krom jiného píšete o společenské panice. Jak vzniká?

Za dnešních okolností celosvětově i lokálně velmi snadno. V případě covidu jí dala vzniknout kombinace vlastností viru, které jako by „namíchal sám čert“ – velké nakažlivosti spojené s velmi malou, nicméně nenulovou smrtností. K tomu se přidaly obavy vládnoucích grémií, že jim opozicí bude přičtena k tíži nedostatečnost přijatých opatření, obava úředních činníků, že formulace předpisů není dost striktní a bude jim vyčtena laxnost, a též snaha médií zaujmout plastickým líčením hrůz. Zároveň k tomu přiléhá přesvědčení současné medicíny, že smrt sebestaršího a sebenemocnějšího člověka je vlastně jejím selháním.

V kombinaci s všeobecnou digitalizací je to substrát, v němž se všechno běžné fungování zdusí a šíří se panika. Společnost už dávno nepoznala válku ani jiné nebezpečí a strach, jehož určitá potřeba je nám vrozena, pak dopadá na velice vnímavou půdu.

■ Úvod knihy věnujete jakési pandemické předehře. Faktorům, které daly vzniknout pozdějším opatřením a které vedly k tomu, že se jim většína lidí celkem bez reptání podřídila. Které jsou ty zásadní?

Klíčová je neobyčejná expanze státu do všech detailů našich životů spojená s celkovou infantilizací obyvatelstva – to je kupodivu důležitá podmínka pro fungování ve společnosti, kde je ještě po sedmdesátce nutno se učit nové IT kejkle a toužit po nových konzumních hračkách. Jako přerostlé děti je nás pak velmi snadno řídit, ba ani nebylo nutno hrozit velkými tresty.

Zároveň nastala převeliká polarizace společnosti, která vůbec nebyla vyvolána akutní bídou a devalvací peněz jako v třicátých letech, ale hlavně úplnou digitalizací a přechodem k životu na síti. Kompjútry znají jenom plus/minus, like/dislike, my a oni, my dobří a oni špatní. To jsou velmi špatné podmínky pro nějaké „společné odkrývání pravdy“, naopak ale vynikající k troubení do boje.

■ **Kulisu našemu rozhovoru tvoří Vinohradské hřbitovy, kam si chodíte rovnat myšlenky. Reakcí na covid dáváte do souvislosti s naším pokřiveným vztahem ke smrti. Co plyne z toho, že smrt už nechápeme jako přirozené vy-**

Stanislav Komárek: Dnešní evropská společnost má se starci společného víc, než je jí milé.

Foto MAFRA – Michal Šula

ústění života, ale jako „trapné nedopatření“, případně „konstrukční nedostatek“?

Úplně jsme zapomněli, že smrt k našemu životu nedílně patří a je jeho neoddelitelným zakončením. Tradiční náboženství i lidová tradice to věděly – pomysleme na starou pohádku *Dobře tak, že je smrt na světě*, kde mazaný švec polapí kmotr Zubatou na stoličku natřenou lepem, aby ji po roce zase kajicně vypustil.

■ A to i když ví, že první půjde na něj...

Smrt je jakási cena vstupenky do našeho v něčem krásného a strhujícího světa, cena jistě vysoká, která se ovšem platí až po představení, jež je chvílemi hrůzně velkolepé. Lidem i zvířatům je pudově dáno se smrti vyhýbat, jak to jen jde, jinak by kdysi ve světě plném nebezpečí záhy našli svůj konec. Přitom by ryze teoreticky měla být smrt osvobozením – Buddha učil už před lety, že bytí je strastné, křesťanství zase hlásá, že svět je slzavé údolí. Je tomu tak – pomysleme, kolika bolístkami

a záchvaty pláčem je lemována životní pouť i nejlépe zaopatřených a vedených dětí.

Poté, co mnoho lidí rezignovalo na kdysi běžné přesvědčení o slastech nebe či hrůzách pekla po smrti, zůstává jen strach z „temného chřtánu nebytí“. Neznámé děsí, a pokud se pamatujeme, vždy jsme „byli“. Pokroky nám umožňují odkládat smrt v průměru už přes osmdesát let, mládí ani úplně zdraví nám však medicína navrátit nemůže. Lze bohužel i velmi prodloužit dobu našeho chřtánu a odumírání.

■ Přimlouval byste se za možnost eutanazie?

Ano, samozřejmě na opakovaně přání pacienta. Byla by to užitečná protiváha nesmírně účinných prostředků, kterými umíme dnes životní funkci ným virem s velmi podobnými příznaky. Vzhledem k tomu, že povaha doby byla jiná, průměrný věk populace podstatně nižší, evropská civilizace byla v „rozjezdové fázi“ ekonomické a kulturní expanze a obavy o sebe nebyly tehdy tak intenzivní, nebudila zdaleka takovou

pozornost. Roku 1891 naopak v Praze byla jubilejní výstava s obrovskou účastí. Dnešní evropská společnost má, a to nejen věkovou strukturou, se starci více společného, než je jí milé: nejen o nás stařících platí, že nás už nečeká nic výrazně lepšího a s vypětím všech sil se snažíme udržet stav „zatím dobrý“; platí to vlastně o celé západní civilizaci. Vlastní rozmnožování jsme v zásadě vzdali a migrantům pak zazlíváme, že „nesdílejí naše hodnoty“ – proč by měli?

Bojíme se. A jak říkal Gándhí: jen jedna věc je horší než násilí, je to strach

Určitě ano. Je důvodné podezření, že několik vln epidemií takzvané „ruské chřipky“, které se šířily ze Střední Asie do Evropy v letech 1888–1895, bylo působných podobným virem s velmi podobnými příznaky. Vzhledem k tomu, že povaha doby byla jiná, průměrný věk populace podstatně nižší, evropská civilizace byla v „rozjezdové fázi“ ekonomické a kulturní expanze a obavy o sebe nebyly tehdy tak intenzivní, nebudila zdaleka takovou

pozornost. Roku 1891 naopak v Praze byla jubilejní výstava s obrovskou účastí. Dnešní evropská společnost má, a to nejen věkovou strukturou, se starci více společného, než je jí milé: nejen o nás stařících platí, že nás už nečeká nic výrazně lepšího a s vypětím všech sil se snažíme udržet stav „zatím dobrý“; platí to vlastně o celé západní civilizaci. Vlastní rozmnožování jsme v zásadě vzdali a migrantům pak zazlíváme, že „nesdílejí naše hodnoty“ – proč by měli?

■ **V memoárech podtrhujete, že ačkoli až na pár výjimek dělaly všechny země světa na chlupe stejné kroky, nešlo o celoplanetární spiknutí elit. I většina médií referovala prakticky jen jedním způsobem?**

V případě skutečného či domnělého ohrožení se většina médií názorově konformizuje, podobně jako hejno sledů táhne celým směrem, aniž by tam musel být nějaký „nadsled“, který to všechno řídí. Podobně se média „sama od sebe“ kon-

formizovala na všech válčících stranách po vypuknutí první světové války – stačí si přečíst třeba vzpomínky Stefana Zweiga. Vůbec se často šíří, a to i v době postcovidové, atmosféra, že „poslední bitva vzplála“. Jaksí toužím po velké a zásadní bitvě Dobra se Zlem. A bojíme se. A jak říkal Gándhí: jen jedna věc je horší než násilí, je to strach.

■ Čeho se bojíme nejvíc?

Vlastně všeho a o vše: o sebe, o děti, máme-li jaké, o budoucnost, o přírodu. Vše musíme vlastní silou nebo silou státu heroicky držet, něco jako Prozřetelnost je přísně zakázáno. Postupně jsem si, a to už delší čas před covidem, uvědomil, že svět nespasí lidé učená, jak jsem si za mladých let myslel, ale lidé životně opravdoví, autentičtí. To jsou ti, z kterých společnost opravdu vyrůstá, z nichž se reprodukuje a jimiž trvá. Jsou něco víc než jen jejich stín a obraz na internetu a mluví o nich třeba Solženicyn v *Matrjonině chalupě*.

■ Vystupoval jste proti povinnému očkování. Jste jeho odpůrcem z principu?

To rozhodně ne, ba mám za chybu, že se třeba přestalo očkovat proti pravým neštovicím – až ty jednou utečou z laboratorních kultur, kde nepochybně ještě nějaké jsou, to bude teprve pandemie! Dalo by se jistě diskutovat, proti kterým nemocem očkovat a proti kterým ne, ale je nepochybné, že jako možnost je očkování jistě významné; byť každý počin má svá rizika, a očkování také. Myslíme, že ve společnosti západního typu nelze někoho k očkování nutit, tento je ale naopak povinen si uhradit náklady na léčení, pokud by dotyčnou nemoc dostal. Toto stanovisko jsem zastával i za pandemie. Nucení k očkování jakousi formou „nového apartheidu“ považuji za krajně nešťastné.

■ V názvu jedné kapitoly se ptáte Kam jsme to dospěli? Kam?

Obávám se, že západní společnost je svobody už do jisté míry syta a je jí unavena. Něco, o co se zasloužili jacísi často už dávno zmizelí předkové, postrádá na individuální ceně a lidé vždy chtějí to, co právě nemají. Ve společnosti věčných dětí je to co nejvšestrannější státní servis a s ním související tuhá kontrola a také jednoduché schéma, kde jsou přátelé a dobro a kde nepřátelé a zlo. Takto přehledně pro dětinskou mysl jsou strukturovány i pohádky, kde zlý kouzelník je bezesbytku, metafyzicky zlý, a když potká kocoura, může ho jen kopnout, ne pohladit – tento styl smýšlení velmi plasticky popisuje třeba Čapek. Proto vím, že hlavní nebezpečí na nás nečíhá ve virových kapsulách, ale v lidských duších včetně té naší vlastní. Tak od roku 1750 byly všechny pohromy na světě primárně společenského charakteru.

(Autorka je publicistka)